

Sınıf ve Toplumsal Tabakalaşma: Teorik Bir Analiz

İlhan KARMUTOĞLU¹

ÖZ: Eşitsizlik tarih boyunca tüm toplumlarda var olmuş ve yaş, din, etnik yapı, ırk, mesleki konum, gelir seviyesi gibi unsurlara bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Sınıf ve tabakalaşma çalışmalarına yönelik birçok sosyolog, sınıf ve tabaka kavramlarını farklı şekillerde ele alarak toplumsal yapının dinamiklerini çözümlenmeyi hedeflemiştir. Sınıf ve tabakalaşmaya dair çok farklı yaklaşımlar olmasına karşın, yaklaşımlar sosyoloji alanında birçok konuda olduğu gibi Marx, Weber ve işlevsellik olmak üzere üç ana kategoride ele alınmaktadır. Marx ve Weber'in sınıf ve tabakalaşmaya dair ortaya koyduğu kuramların revize edilmiş şekilleri günümüzde sınıf ve tabakalaşmaya dair çalışmalarda bir başvuru kaynağı olarak nitelendirilmektedir. Çalışmada aynı zamanda sınıf ve tabakalaşma üzerine farklı teorik yaklaşımlar geliştiren Marx, Weber, Goldthorpe, Wright, Gramsci, Milliband, Poulantzas, Bourdieu, Davis & Moore ve Parsons gibi önemli kuramcılar incelenmiştir. Bu kuramcılar, toplumsal yapıyı ve sınıf ilişkilerini farklı açılardan ele alarak, ekonomik, kültürel ve siyasi faktörlerin sınıf oluşumu üzerindeki etkilerini tartışmışlardır. Klasik ve çağdaş sosyolojinin önde gelen düşünürlerinin teorilerini ele alan bu makale, sınıf ve tabakalaşma kavramlarının tarihsel gelişimini ve güncel tartışmalarını literatür taramasıyla bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, eşitsizlik ve tabakalaşma üzerine yapılacak gelecekteki çalışmalara temel oluşturmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Tabakalaşma, Eşitsizlik, Sınıf, Statü

JEL Kodu: Z13, D63

Class and Social Stratification: A Theoretical Analysis

ABSTRACT: Inequality has existed throughout history in all societies and has varied depending on factors such as age, religion, ethnicity, race, occupational status, and income level. Many sociologists studying class and stratification have sought to analyze the dynamics of social structures by addressing the concepts of class and stratification in different ways. Although there are various approaches to class and stratification, these approaches are generally categorized into three main frameworks in sociology: Marx, Weber, and functionalism. The revised versions of the theories put forth by Marx and Weber on class and stratification are today considered foundational resources in studies on class and stratification. This study also examines notable theorists who have developed different theoretical approaches to class and stratification, such as Marx, Weber, Goldthorpe, Wright, Gramsci, Milliband, Poulantzas, Bourdieu, Davis & Moore, and Parsons. These theorists have analyzed social structures and class relations from different perspectives, discussing the effects of economic, cultural, and political factors on class formation. This article aims to compile the theories of leading thinkers in classical and contemporary sociology on class and stratification through a literature review, addressing the historical development of the concepts of social class and stratification, as well as their contemporary debates. Additionally, it seeks to provide a foundation for future research on inequality and stratification.

Keywords: stratification, inequality, class, status

JEL Code: Z13, D63

¹ Sosyal Hizmetler Programı, Meslek Yüksekokulu, Çağ Üniversitesi, Mersin.

Email: ilhansavasan@cag.edu.tr ORCID: orcid.org/0000-0002-2279-6869

1. Giriş

Sınıf ve tabakalaşma çalışmaları, sosyoloji alanında en çok ilgi çeken ve tartışılan konular arasında yer almaktadır. Sınıf ve tabakalaşmaya dair kuramlar toplumlarda halihazırda var olan yapısal dinamikleri çözümlmeyi, insanların sahip olduğu toplumsal konumların belirlenmesinde rol oynayan mekanizmaların anlaşılmasını ve toplumlarda oluşan eşitsizliklerin kökenine inmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda sosyoloji, toplumun eşitsiz ve katmanlı doğasına dair çeşitli teoriler üretmiştir. Diğer pek çok konuda da olduğu gibi sosyolojinin üç klasik kuramcısı olan Marx, Weber ve Durkheim'ın sınıf ve tabakalaşma alanlarında yol gösterici bir kuramsal çerçeve oluşturduğunu söyleyebilmek mümkündür. Bu üç düşünürün sınıf ve tabakalaşmaya dair kuramları, kendilerinden sonraki araştırmaları da etkilemiştir. Bu bağlamda her klasik teorinin çağdaş sosyoloji alanı içerisinde yeni uzantıları ve biçimleri ortaya çıkmıştır. Neo-Marksist yaklaşımların kategorik değişkenleri kullanmasına karşın neo-Weberyan yaklaşımlar sınıf ve tabakalaşmayı hem kategorik hem de sürekli değişkenler kullanarak analiz etmiştir. Neo-Durkheimcı yaklaşımlar ise toplumsal tabakalaşma çalışmalarında meslek konusunu gündeme taşımıştır. Çağdaş sosyolojide ise tabakalaşma çalışmaları daha çok sosyo-ekonomik statü kavramı etrafında dağılım göstermiştir (Sunar, 2018). Ortaya konan yaklaşımlar, bireyler arasında var olan güç ilişkileri, kaynak dağılımı ve statü farklılıklarını farklı perspektiflerden ele alarak toplumsal yapıların analiz edilmesinde aydınlatıcı bir rol üstlenmiştir. Bu makale, klasik ve çağdaş sosyolojide yer alan sınıf ve tabakalaşma teorilerini bir araya getirerek, toplumsal sınıf ve tabakalaşma kavramlarının tarihsel gelişimini ve güncel tartışmalara yönelik uzantılarını incelemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Marx'ın mülkiyet ilişkilerini temel alan sınıf analizinden, Weber'in çok boyutlu tabakalaşma yaklaşımına, Goldthorpe'un mesleğe dayalı sınıf kategorileri ve sınıf analizinden Wright'ın çelişkili sınıf konumları yaklaşımına, Gramsci'nin hegemonya ve tarihsel blok anlayışından Milliband'ın "madun sınıflar" kavramına, Bourdieu'nun karmaşık dünyayı alt dünyalara ayıran toplumsal tahayyülünden işlevselci ekol içerisinde yer alan toplumsal tabakalaşma yaklaşımlarına kadar geniş bir literatür taraması yapılmış ve konuya yönelik farklı düşünürlerin teorileri karşılaştırılmıştır.

2. Sınıf ve Toplumsal Tabakalaşma

Eşitsizlik tarih boyunca bütün toplumlarda yer almıştır. Yaş, cinsiyet, din, ırk, etnik yapı, meslekler, ekonomik durum ve eğitim seviyesi gibi unsurlar eşitsizliği belirlemektedir. Bu unsurlara bağlı olarak bireyler, aynı toplumda buldukları diğer bireylere göre farklı statüleri elde edebilme imkanına sahip olmaktadır (Crompton, 1994, akt. Yıldırım). Tarih boyunca süregelen yurttaş ve köle, patrisien ve pleb, baron ve serf, yonca ustası ve kalfa; bir başka deyişle ezen ve ezilen grup mütemadiyen karşı karşıya gelmek durumunda kalmıştır. Bu durum her defasında toplumun bir devrime uğramasıyla veya karşı karşıya gelen sınıfların çökmesiyle sonuçlanmıştır. Bu bağlamda Marx, toplum tarihini sınıf mücadelelerin tarihi olarak ele almıştır. Feodal sistemin yıkılmasıyla yükselişe geçen modern burjuva toplumu da sınıf çatışmalarını yok etmeyi başaramamıştır. Modern burjuva toplumu eski sınıflar yerine yeni sınıflar ortaya koymuş ve baskı şekillerini değiştirerek yeni bir baskı biçimi oluşturmuştur.

Marx, burjuva döneminin önceki dönemlerden farklı olarak sınıf karşıtlıklarını yalınlaştırdığını ortaya koyarak burjuva ve proletarya olmak üzere iki büyük sınıf haline geldiğini savunmuştur (Marx, 2017). Marksist düşünce toplumun sınıflar temelinde analizi açısından büyük önem taşımaktadır. Bütün olarak ele alıp tartışılmamış olmasına rağmen Marx, sınıf kavramının genel çerçevesini çizmiştir. Bu bağlamda sınıf, Marx'ın bütün yapıtlarının en önemli kavramı olarak ele alınmakta olup merkezi bir rol üstlenmektedir. Hem Marx hem de Engels, çalışmalarının başlangıcından itibaren toplumu sınıf bazında ele almıştır. Marx'a göre sınıflar salt toplumsal tabakalaşmayı değil, aynı zamanda toplumların ekonomik, sosyal, siyasi ve ideolojik ilişkilerini analiz etmenin temel bir unsurudur (Koşar, 2018). Egemen sınıfın

düşünceleri her çağda egemen düşünceler olarak kabul edilmektedir. Bir başka deyişle, toplumun maddi güç olarak egemen sınıfı, aynı zamanda entelektüel gücü de elinde bulundurmaktadır. Maddi üretim araçlarına sahip olan sınıf, diğer yandan zihinsel üretim araçlarının da kontrolünü elinde tutabilmektedir. Egemen düşünceler bu anlamda egemen maddi ilişkilerin ideal ifadesinden başka bir şey değildir (Marx ve Engels, 1845). Marx'a göre, kapitalist toplumlarda ekonomik altyapı, yani üretim güçlerinin yapısı, bileşimi ve üretim araçlarının sahipliği, toplumun genel düzenini ve yapısını belirler. Toplumda yürürlükte olan yasalar, siyasal düzenlemeler ve ilişkiler, sanat, ahlak, din, bilim ve düşünce sistemleri, ekonomik altyapılar tarafından belirlenen üst-yapılar olarak nitelendirilmektedir. Yani bu oluşumlar, somut toplumsal koşulların haricinde, onlardan bağımsız olarak ele alınamaz (Tolan, 1993, akt. Barsbuğa ve Fişekçioğlu). Karl Marx'ın sınıf analizi, üzerinden 150 senelik bir zaman geçmesine rağmen artı-değer sömürüsüne bağlı sermaye rejimi var olmaya devam ettiği için güncel olarak kabul edilmektedir (Koşar, 2018, s.50).

Max Weber ise, Karl Marx'ın toplumsal eşitsizlik, tabakalaşma ve sınıf analizi kavramlarına yönelik birtakım pozitif eleştiriler getirerek verimli tartışmalar aracılığıyla kendi görüşlerini ortaya koymuştur. Weber, sosyolojik yöntem olarak olasılığa dayalı çoklu nedensellik yöntemini kullanarak Marx'ın aksine sınıfsal ilişkilerin belirleyici rol üstlendiği tek boyutlu bir toplumsal tabakalaşma anlayışı yerine sınıf ilişkilerinde statü ve parti kavramlarının da olduğu çok boyutlu bir görüş ortaya koymuştur. Marx, iki sınıf arasındaki çatışmayı ve sömürüye dayalı ilişkilere odaklanırken Weber, sınıf mücadelesi ve tahakkümüne ek olarak mülkiyet ve zenginlik dağılımına odaklanarak para, meslek, statü, mülkiyet gibi değer atfedilen kavramların üzerinde durmuştur (Argın, 1992). Bu anlamda Weber'e göre, sınıflar sosyal toplulukları değil, toplumsal eylemin muhtemel temellerini temsil etmektedir. Weber, sınıf kavramını birbirine yakın ekonomik şartları ve çıkarları paylaşan bireylerden oluşan bir kategori olarak ele almıştır. Buna ek olarak Weber (2012), "sınıf" ve "sosyal sınıf" kavramlarını birbirinden ayırmıştır. Benzer "sınıf" konumunda olan bireyler, kolektif şekilde grup farkındalığına sahip olup ortak şekilde hareket ettiklerinde "sosyal sınıf" haline gelmektedirler. Weber aynı zamanda sosyal onurun toplumdaki gruplar arasında dağıtılmasını "sosyal düzen" olarak tanımlamıştır. Ekonomik düzen, mal ve hizmetlerin dağıtım ve tüketimi olarak nitelendirilirken, sosyal düzen ise ekonomik düzen tarafından belirlenmesinin yanı sıra, ekonomik düzeni etkileme potansiyeline sahiptir (Weber, 2002). Max Weber kısaca sınıf tabakalaşmasının üretim ve mülkiyet ilişkisine göre şekillendiğini, statü tabakalaşmasının ise özel hayata bağlı olan tüketim biçimlerine göre belirlendiğini ortaya koymuştur. Weber ve Marx'ı bu anlamda kıyaslamak gerekirse, Marx'ın sınıf analizinin ekonomik koşullara bağlı olduğu fikrine ek olarak Marx'ın öngördüğünden daha fazla ve çeşitli ekonomik faktör olduğunu savunmuştur. Bir başka deyişle Weber, sınıf ayrılıklarının salt üretim araçlarının kontrolüne sahip olup olmamaya alakalı olmadığını, aynı zamanda ekonomik olmayan etkenlerin de oldukça önem arz ettiğini savunmuştur. Bu noktada bireylerin elde edebildikleri işlerde belirleyici rol oynayan becerileri, referansları ve nitelikleri oldukça önemlidir. Örneğin, profesyonel veya yönetici konumunda olanlar mavi yakalılara kıyasla daha fazla kazanmakta ve daha iyi çalışma koşullarına sahip olmaktadır. Bu noktada diploma, derece ve beceriler, söz konusu bireylerin "pazarlanabilir" olmasını sağlamaktadır (Giddens, 1999). Buna ek olarak Weber "hayat şansı" kavramına odaklanmış ve gücün toplum içerisindeki dağıtımının ürünleri olarak kabul edilen mülkiyet ve pazardaki mal ve hizmetleri kullanım hakkının bireylerin hedeflerini gerçekleştirmedeki "şansını" belirleyeceğini savunmuştur (Marshall, 1999).

Weber, analizinde statü ve sosyal gruplara, diğerleri tarafından yüklenmiş olan sosyal onur ve saygınlık kavramlarına da vurgu yapmaktadır. Weber, statü gruplarının rakip olduklarını dışlamak ve toplum içerisinde özel bir statüyü tekellerine almaya yönelik sosyal kapalılık stratejileriyle korumaya gayret ettikleri ortak bir hayat tarzı olduğunu savunmuştur (Turner, 1997). Marx bireylerin mensup oldukları sınıfın bireylerin siyasal tavırlarını da

şekillendirdiğini vurgulamıştır. Weber ise modern toplumlarda parti oluşumunun güç açısından incelendiğinde çok önemli bir noktada ele alınması gerektiğini ve tabakalaşmayı sınıf ve statüden bağımsız şekilde etkilediğini savunmuştur. Bir başka deyişle parti; ortak çıkar, köken ve hedefe sahip bir grubu tanımlamaktadır. Bu bağlamda, Marx statü farklılıklarını ve parti örgütlenmesini sınıf temelli bir perspektifle açıklamaya çalışırken, Weber, partilerin sınıf ayrılıklarını aşan çıkarlar barındırabileceğini savunmuş ve bu duruma dinsel temeller ile ulusal idealleri örnek olarak göstermiştir (Giddens, 1999). Weber'in tabakalaşma kuramı sosyal bilimler açısından oldukça önemlidir çünkü sınıf haricindeki diğer boyutların da bireylerin hayatlarını ne denli etkileyebileceğini göstermektedir. Birçok sosyolog ise bu noktada Weber'in oluşturduğu sınıf şemasının, Marx'ın şemasının esnetilmiş hali olarak temel alındığını düşünmektedir.

Sınıf tartışmalarında “orta sınıf” da oldukça ilgi çekmiştir. Her sosyal bilim kuşağı bu noktada orta sınıfı tekrardan yorumlamaya çalışmıştır. Orta sınıf kavramı üzerinde henüz bir fikir birliğinin oluşmamış olması orta sınıf kavramını ilgi çekici kılmaktadır. Bu noktada yine sınıf analizleri açısından en önemli düşünürlerden olan Karl Marx, analizleri ile Weber de dahil olmak üzere birçok sosyal bilimciyi etkisi altına almıştır (Howe, 1992, akt. Yıldırım, 2017). Marx eski orta sınıfın (küçük burjuvazi), büyük burjuva ile girdiği rekabet sonucunda yok olacağını ve toplumun burjuva ve proletarya olmak üzere iki sınıfa ayrılacağını savunmuştur. Marx'ın çalışmalarının büyük bir kısmı sosyal tabakalaşma ve sınıf konularına odaklanmasına rağmen, ömrü sistematik bir sınıf analizi geliştirmeye yeterli olmamıştır. Bu nedenle, Marx'ın sınıf analizi, yazdıklarının analiz edilmesinin ardından diğer yazarlar tarafından tamamlanmaya çalışıldıysa da bir fikir birliği oluşamamıştır. Gilbert (2007), orta sınıf kavramına yönelik düşünceleri şu şekilde sıralamıştır: İlk olarak orta sınıf diye bir sınıf yoktur veya genişlememektedir. Marx, iki sınıfın olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda kapitalizmin olduğu toplumlarda orta sınıf var olamayacaktır. İkinci olarak bahsi geçen orta katmanlar bir “sınıf” olarak değerlendirilmemelidir çünkü sınıf bilincine sahip değildirler. Üretim araçlarının mülkiyeti üzerinden tanımlanan bu ilişkide bir sınıf kazanırken, diğeri kaybetmektedir. Bu noktada memurlar, iş yeri sahipleri ve eğitim sektöründe çalışan bireylerin söz konusu sınıf mücadelesi içerisinde hangi tarafta oldukları belirgin değildir. Üçüncü olarak ise orta sınıfın sınıf bilinci yoktur ve kimi zaman işçi sınıfı tarafını tutarken kimi zaman da üretim araçlarının sahibi olanlarla ortak çıkarlara sahip olmaktadır. Bu durum, orta sınıfın bir sınıf bilincine sahip olmasını engellemektedir (Gilbert, 2007, akt. Yıldırım, 2017).

Marx, “eski orta sınıf” olarak tanımladığı sınıfın kapitalist sistem içerisindeki rekabet neticesinde yok olacağını söylemesine ek olarak asker, denizci, polis, alt düzey memurları, şaklaban, sihirbaz, müzisyen, avukat, öğretmen, doktor gibi meslek gruplarını orta sınıf meslekleri olarak değerlendirmiştir. Söz konusu mesleklerde çalışan bireylerin her biri kendi işinde çalışmakta ve kol güçlerine ek olarak yetenek ve zihinlerini de kullanmaktadır. Bu bağlamda üretim ölçeğindeki büyüme veya küçülme bu meslek yapılarına etki etmemektedir. Ancak Karl Marx “orta sınıf” olarak kabul edilen bu meslekleri burjuva ve proletaryaya vurgu yaptığı sırada kullanmamaktadır. Bir başka deyişle, orta sınıf burjuva ya da proletarya kadar önemli değildir. Orta tabaka heterojen bir yapıya sahip olmasına karşın, Sınıf olarak nitelendirilmemektedir (Yıldırım, 2017). Sonuç olarak Marx'ın orta katmana dair yazdıkları net olmamakla beraber oldukça azdır. Günümüzde yeni orta sınıf, eski orta sınıfın yerini almış, ancak devrimci bir eğilim sergilememektedir. Yazarlar orta sınıfı, birkaç parçaya ayırarak bazı bölümlerini proletaryaya, bazılarını ise burjuvaziye dahil etmek suretiyle, iki sınıftan oluşan toplumsal yapıyı sürdürme eğilimindedir (Giddens, 1981, akt. Yıldırım, 2017).

Neo-Weberci sosyologlardan biri olarak nitelendirilen Goldthorpe, 1960'lı yıllardan itibaren Britanya'nın sınıf yapısı üzerine çalışmıştır. Kol gücü ile çalışan işçi sınıfıyla zihin gücüyle çalışan orta sınıfı ayırmaya yönelik çalışmalarda, söz konusu sınıflar mesleki statülere göre ayrılmıştır. Goldthorpe, Wright'a benzer şekilde orta sınıf ve beyaz yaka çalışanlarını

yaptığı analizlerin merkezine koymuştur. Sınıfların mesleklere göre belirlendiği analizinde hangi mesleğin hangi sınıfa tabi olduğunu gösteren kavramlar ise piyasa ve iş durumu olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda sınıfa ait bireyler, gelir düzeyi, iş güvencesi, gelir kaynağı gibi iktisadi durumları bakımından değerlendirilirken, bir yandan da üretim sürecinin içerisindeki otorite ve kontrol şekilleri gibi değişkenler tarafından karşılaştırılmıştır. Goldthorpe'un 1974 yılında Hope ile ortak yaptığı çalışma neticesinde yedi sınıflı bir şema ortaya çıkmıştır. Goldthorpe ve Hope'un yedi kategorili sınıf şeması, toplumsal sınıfları daha geniş bir çerçevede analiz etmek amacıyla geliştirilmiş bir modeldir. Bu şema, toplumdaki ekonomik ve mesleki farklılıkları anlamada önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda model bireylerin iş gücü piyasasındaki durumları ve yaşam tarzlarını dikkate alarak, onları yedi farklı sınıf kategorisine ayırmaktadır. Bu sınıflar, yalnızca gelir düzeyi ile değil, aynı zamanda iş güvencesi, eğitim düzeyi, mesleki uzmanlık ve sosyal prestij gibi faktörlere de dayanmaktadır. Şema, her bireyi iş gücü piyasasında ne kadar bağımlı olduklarına ve işlerini ne ölçüde kendi başlarına düzenleyebildiklerine göre sınıflandırmaktadır. Örneğin, üst sınıf kategorileri genellikle daha fazla ekonomik ve toplumsal prestije sahipken, alt sınıflar daha düşük gelir ve sınırlı iş güvencesine sahip grupları kapsamaktadır. Ayrıca, şemada mesleklerin sadece ekonomik değil, sosyal yönleri de göz önünde bulundurularak farklı iş türlerinin yer aldığı geniş bir sınıflandırma yapılır. Bu yedi kategorili model, toplumsal sınıf yapısını sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda bireylerin yaşam tarzlarını ve toplumsal statülerini de yansıtarak daha derinlemesine bir analiz imkânı sunmaktadır. Erikson ve Portocarero'nun yaptığı çalışmada ise yine benzer bir sınıf şeması görmek mümkündür. Bu sınıf şemasının ayırt edici özelliği, bireylerin mesleklerindeki görevlerinin ve istihdam statülerinin farklılaşması olarak tanımlanmıştır. Bu noktada, katmanlar gelir seviyesi ve istihdam durumu gibi ekonomik durumların yanı sıra, üretim süreci esnasındaki otorite ve kontrol gücüne göre ayrılmıştır (Goldthorpe, 1987) Erikson ve Goldthorpe 20. yüzyıldaki sermaye dönüşümünü ve maaşlı çalışmakta olanların sayısının nüfus içerisinde artış göstermesini ve dikey olarak çeşitlenmesine bağlı olarak oluşan işçi ve işveren etkileşimlerinin değişim yaşamasını Marksist analizdeki iki kutuplu sınıf yapısının terk edilmesine sebep olarak göstermiştir. Goldthorpe 1992 yılında Erikson ile ortak yaptığı son sınıf şeması çalışmasında ise sınıfların mesleklere göre ayrılması anlamında bir değişiklik yapmamıştır ancak söz konusu sınıfları detaylandırmıştır (Goldthorpe, vd, 1987, akt. Yıldırım, 2017).

Başka bir sınıf kuramı oluşturmada ise Wright, Marx tarafından geride bırakılan birtakım boşlukları doldurmayı ve günümüz kapitalist toplumlarına Marxist kuramı uyarlayabilme amacı taşımaktadır. Marx kendi çözümlemesinde kapitalist toplumlarda iki sınıf olduğunu ve bu sınıfların üretim araçlarına sahip olan burjuvazi ve emek gücünden başka hiçbir şeyi olmayan proletarya olarak tanımlamıştır. Diğer yandan, söz konusu iki sınıfın arasında yer almakta olan küçük burjuvazi, lümpen proletarya ya da küçük toprak sahibi köylüler gibi ara sınıf olarak nitelendirilecek sınıflardan bahsetse bile teorik anlamda iki sınıf modeline bağlı kalan Marx'ın çözümlemesine karşın, Wright da bu noktada Goldthorpe gibi "orta sınıf" kavramını ele almaya çalışmıştır. Wright temel olarak beyaz yakalılarının altında birleşen doktor, akademisyen, yönetici ve avukat gibi mesleklerin, işçi sınıfıyla ayrışma noktasına odaklanmayı hedeflemiştir. Kapitalist sınıf ve işçi sınıfı arasında yer almakta olan orta sınıflar, her iki sınıfla da ortak paydada buluşmaktadır. Bir başka deyişle, işçi sınıfına benzer bir şekilde emek güçlerini burjuva sınıfına satmak durumundadır. Karar verme süreçlerinde dışlanmış olan ve kârın elde edilmesinde katkıda bulunan orta sınıf aynı zamanda üretim süreci içerisinde kendi faaliyetlerini farklı düzeylerde denetleyebilme imkanına sahiptir. İşçiler gibi kapitalist sınıf tarafından sömürülmesine rağmen kapitalistlere benzer bir şekilde işçilere karşı hakimiyet ve denetim imkanını ellerinde bulundurmaktadır. Wright bu tabakayı oluşturanları hem proletaryanın hem de küçük burjuvazinin öğelerini bünyesinde bulundurduğu gerekçesiyle "yapısal olarak belirsiz" veya "çelişkili sınıf konumları" olarak tanımlamıştır. Bir başka deyişle,

kapitalist sınıf hem de küçük burjuvazi arasında çelişkili sınıf konumunda yer almaktadırlar (Wright, 1978). Bu bağlamda çelişkili sınıf konumları kavramı, Wright'ın analizinin ayırt edici bir özelliği olarak öne çıkmaktadır.

Wright, kapitalist sınıf ilişkilerinde burjuvazi, proletarya ve küçük burjuvazi olmak üzere üç temel sınıfsal konum olduğunu savunmuştur. Wright'a göre burjuvazi, diğerlerinin emek gücü üzerinde hakimiyete sahip olmakta hem de üretim araçlarının mülkiyetini üstlenmektedir. Proletaryayı ise üretim araçlarına sahip olmayan ve kendi emek güçleri üzerinde denetime sahip olma imkanı bulunmayan sınıf olarak nitelendirmiştir. Küçük burjuvazi ise bu noktada üretim araçlarına sahip olan ancak diğerlerine ait emek gücü üzerinde denetimi olmayan sınıf olarak tanımlanmıştır. Wright, bu temel sınıf konumlandırmasına üç çelişkili sınıf konumunu da dahil etmiştir. Bunlar; ilk olarak üretim araçlarına sahip olmamasına rağmen üretim araçları ve emek gücünün üzerinde denetim imkanı olan yöneticiler ve idareciler, ikinci olarak hem emek gücü hem de üretim araçları üzerinde hakimiyetleri olmamasına rağmen kendi emek güçlerinin denetimine sahip olan ve yarı özerk olarak nitelendirilen çalışanlar, son olarak ise işçi çalıştırabilen küçük mülkiyet sahipleridir. Bu sınıf konumları dizisi içerisinde, bireyler mülkiyet, denetim, özerklik veya bu unsurlara sahip olamaması değişkenine göre konumlandırılmıştır. Bir başka deyişle, çelişkili sınıf konumları, denetimin şekline göre egemen olan sınıftan, özerklik şekline göre ise işçi sınıfından ayrılmıştır. Wright'ın sonraki yaklaşımlarına odaklanıldığında ise çalışma özerkliği ögesi eksiktir çünkü sınıf konumları; uzmanlık, diplomalar ve örgütsel niteliklere göre belirlenmektedir. Bu noktada Wright'ın çalışmalarında Weberci yaklaşımların izlerinin görüldüğünü söylemek mümkündür. Weber de kapitalist üretim sistemlerin bürokratikleşmesine bağlı olarak profesyonellerin, üst düzey yöneticilerin ve idarecilerin konumlarını sahip oldukları nitelikler sayesinde elde ettiklerinin altını çizmiştir (Yanıklar, 2008).

Üstyapılar düşünürü olarak da nitelendirilen Gramsci, hegemonya ve tarihsel blok üzerine geliştirdiği öngörülerini sayesinde Marx'ın çalışmalarında sınırlı kalmak durumunda olan çözümlere yeni anlamlar ekleyebilmeyi başarmıştır. Gramsci'nin "hegemonya" kavramı sayesinde terimin çekirdeğinde, sınıfa bağlı egemenlik ilişkilerinin yeniden üretimi ve siyasal iktidarın toplumu ne şekilde gözlemlediğini görebilmek mümkündür. Bu bakımdan yönetime ağırlığını koyabilen ve siyasal olarak egemen olan sınıflar, sivil toplum düzeyinde bütün toplumu yönetebilecek güce sahip olduklarını ispatlamak durumundadır. Buna bağlı olarak, yönetmeyi talep eden sınıf, öncelikle hegemonik üstünlüğe sahip olmalıdır. Hegemonya, salt sınıfların arasındaki üstünlük değil, politikanın özgüllüğü, siyaset yapma ve biçimlendirme ilişkisiyle de alakalıdır. Bu noktada hegemonya, yöneten ile yönetilen arasındaki çelişkiyi ortaya koyarak, yeni bir tarihsel blok kurulması ve yeni sınıfın yönetimi ele geçirmesi bakımından oldukça önemli bir noktada ele alınmaktadır. Bir başka deyişle, hâlihazırda var olan hegemonik yapının işçi sınıfı lehine değiştirilmesinin, yani işçi sınıfının hegemonyasının oluşmasının en önemli şartı, diğer sınıfların da menfaatlerini bu sınıf etrafında örgütlenerek koruyacaklarına inanmaları ve işçi sınıfının görüşlerine rıza göstermeleridir. Gramsci'ye göre, bir sınıf, politik hakimiyete ve egemenliğe ulaşmadan evvel kendi hegemonyasını kurmalıdır ve böylelikle siyasal yönetime sahip olmadan önce kültürel ve moral yönetimine sahip olacaktır (Dural, 2012).

Hegemonya kavramı ele alınırken, aynı zamanda Gramsci'nin etkilendiği ve kavramı ödünç aldığı Lenin'e de odaklanmak gereklidir. Proletarya hegemonyası genel kullanım anlamında proletaryanın önden yürümesi ve yürürken diğerlerini de beraberinde sürüklemesi anlamına gelmekteydi. Lenin bu kavramla ezilen tüm sınıf, katman ve grupların ezilmesine karşılık devletin karşısına çıkmıştır. Bu noktada kavram sadece işçi sınıfının diğer sınıflarla olan ilişkisini tanımlamamakta aynı zamanda işçi sınıfının politika yapma şeklini de tanımlamaktadır. Bir başka deyişle, salt işçi sınıfının önderliğine değil, aynı zamanda önderliğin nasıl elde edildiğine de odaklanmaktadır. Lenin'in kuramında hegemonya kavramı sadece ekonomik temelli sınıfsal bir kavram olarak ele alınırken, Gramsci, hegemonyayı sadece

ekonomik anlamda değil aynı zamanda kültürel, ahlaki ve politik işlevler yönüyle de ele almaktadır (Çoban, 2012).

Ralph Milliband, Marksist sınıf kuramına yakınlığını sömürü ilişkileri üzerine değil, tahakküm ve denetim ilişkilerini odak noktası olarak ele almasıyla göstermektedir. Miliband, mülkiyetin kapitalist toplumun yaşantısında hala temel bir öneme sahip olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda, mülkiyet ve sömürüden ziyade, denetimin belirleyici bir rol üstlendiğini savunan Miliband, sömürülen sınıf yerine madun sınıflar kavramına geçiş yapmıştır (Miliband, 1987). Sınıf tartışmalarında önemli bir diğer referans olarak Poulantzas ele alınmaktadır. Poulantzas, işçi sınıfını salt üreten emekçilerle tanımlamaktayken ekonomik temele vurgu yapmaktadır ancak, üretken olmayan emekçileri ise yeni küçük burjuvazi içerisinde ele almaktadır. Bir başka deyişle Poulantzas, beyaz yakalı olan ve üretken olmayan işçileri işçi sınıfından ayırmaya çalışmış ve üretken emekle, üretken olmayan emek arasında bir ayırım yapmıştır (Poulantzas, 2014). Ancak Poulantzas, üretim süreçlerine dahil olan mühendis, teknisyen ve yönetici kadro gruplarını açıklamadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir (Wood, 2006)

Pierre Bourdieu'nun sınıf yaklaşımları incelendiğinde Bourdieu'nun kuramsal olarak Marx'a yönelik tutunduğu eleştirel mesafeye rağmen, sınıf ve sermaye kavramlarının 60'lardan itibaren düşünürün yazıları ve araştırmalarının ana kavramlarından bir tanesi olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Öncelikle Bourdieu'nun toplum tahayyülü, karmaşık dünyayı alt dünyalara (politik alan, kültürel alan, akademik alan vs.) bölerek başlamaktadır. Bu büyüklü küçüklü dünyaların, tarihsel yapısı ve failerle kurumlar arasındaki iletişim ve ilişkiler üzerinde hakimiyeti olan bir ekonomisi vardır. Her alandaki ilişkiler eşitsiz iktidar ilişkileridir ve Bourdieu, ekonomiyi, alanın işleyiş kurallarını ve hayatta kalabilmek için pratikte benimsenmesi gereken mantığı tekeline almak amacıyla verilen mücadelelere odaklanmaktadır. Alanın içerisindeki failer, fiziksel ve simgesel olarak farklı toplumsal konumlarda yer almaktadır ve işgal ettikleri konum sayesinde alanın içerisinde bulunan simgesel ve ekonomik kaynaklara (ekonomik, eğitimsel, politik, kültürel vs.) erişim sağlamaktadır. Bourdieu bu noktada söz konusu mevki ve konumların, failerin günlük pratik ve yatkınlıkları ile olan ilişkisinin yapısını açıklamak amacıyla sınıf kavramını ortaya çıkarmıştır. Marx'a benzer şekilde Bourdieu da kapitalist toplumların belirleyici özelliklerinden birini, ezenler ve ezilenler arasındaki sürekli antagonizma olarak tanımlamıştır. Ancak Bourdieu'ya göre Marx, devrimci eylemin kaynağı olacak politik sınıfı, nesnel şartların sonucunda ortaya çıkan "yapısal konum olarak sınıf" kavramının içerisinde alırken, ilişkiselliği göz ardı etmektedir. Bourdieu'ya göre sınıf, nesnel olarak inşa edilmelidir. Söz konusu sınıf, failerine homojen şartlar dikte eden ve benzer pratikler oluşturabilen, homojen yatkınlık sistemleri üreten ve homojen varoluş koşulları içerisinde yerleşen failerden oluşan bir gruptur. Bu failer bazen yasalar tarafından korunan mal ve iktidarları veya sınıf habitusu olarak bedenselleştirilmiş ortak nesnel özellikleri paylaşmaktadırlar. Cinsiyet, gelir düzeyi, meslekler, gıda seçimleri, eğitim, etnik yapı, sofrada adabına yönelik pratikler gibi nitel veya nicel olan özellikler arasındaki ilişki yapısı, daha sonrasında sınıf olmaktadır. Buna ek olarak, Bourdieu'nun araştırmalarında sıklıkla söz ettiği sermaye türleri ise sınıfın oluşmasında önem arz etmektedir. Aile içi, dost ve tanıdık çevresi sayesinde elde edilen "toplumsal sermaye", eğitime ayrılan zaman ve enerji yatırımı sayesinde biriken "eğitimsel sermaye", eğitimin saf kültüre dönüştürülmesiyle oluşan "kültürel sermaye" ve son olarak, kapitalist pazar kurallarının içselleştirilmesiyle birlikte ortaya çıkan "ekonomik sermaye" bu noktada oldukça önemlidir (Bourdieu, 1984, aktaran Göker, 2001).

Toplumsal tabakalaşma ve sosyal eşitsizlik kavramına odaklanan teoriler ağırlıklı olarak Marx, Weber ve bu düşünürlerden etkilenen teorisyenlere dayansa da, Durkheim da bu bağlamda önemli bir noktada ele alınmaktadır. Durkheim, Weber ve Marx'a göre daha pozitif bir noktada ele alınmaktadır çünkü Durkheim organik dayanışmanın ve mesleki uzmanlaşmanın olduğu modern toplumlarda, bireylerin ahlaki ve yasal olarak birbirine bağımlı olduklarını belirtmektedir. Marx, modern toplumu, sosyal problemleri bünyesinde bulunduran

bir sınıf mücadelesi olarak değerlendirirken, Durkheim organik dayanışma olarak görmüştür (Grabb, 1984; Morrison, 2006, aktaran Aydın, 2004). Durkheim, Marx ve Weber gibi sosyal eşitsizliklere duyarsız kalmamış, ancak sosyal eşitsizliğin toplumdaki dayanışma üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Bu bağlamda Durkheim, tabakalaşma ve eşitsizlik kavramlarına yönelik iş bölümü, ekonomik sıkıntılar, meslek gruplarının oluşumu, eşitsizliğin gelecekteki durumu ve toplumsal dayanışma gibi konular üzerinde durmuştur. Durkheim sanayi toplumunun başlangıç evresindeki çatışmanın zayıflayacağını, çıkar çatışmalarının kurumsallaşarak düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. Durkheim toplumların evrimini, bireyle toplum arasındaki ilişkiyi iş bölümü üzerinden açıklamaktadır. Bir başka deyişle, modern toplumlarda düzen ve dayanışma için iş bölümü ve uzmanlaşma gereklidir. Geleneksel toplumlarda mekanik dayanışma hakimdir ve bu nedenle iş bölümü bu nedenle gelişmemiştir. Ancak sanayi toplumlarında iş bölümünün çeşitlenmesi ve uzmanlaşmanın artması organik dayanışmayı beraberinde getirmektedir (Aydın, 2004).

Davis ve Moore, tabakalaşmayı, bütün toplumlarda işlevsel önemleri farklı olan konumların ayrıldığı ve bu konumlara ulaşmak isteyen bireylerin niteliksel açıdan eşit olmadıkları göz önünde bulundurularak, eşitlikçi olmayan bir ödüllendirme sisteminin var olduğu bir yapı olarak değerlendirmiştir (Moore, 1990). Bu bağlamda, en önemli olarak nitelendirilen işlerin, en yetenekli bireylere verilebilmesi için bu işler oldukça çekici hale getirilmelidir. Toplum, bu hedefe ulaşmak için para, statü ve iktidar gibi birtakım ödülleri geliştirmiştir. Bir başka deyişle, işin yapısı ne kadar karmaşık ve zorsa, verilecek ödülün de seviyesi o ölçüde artmalıdır. İşlevsel dönem, toplum açısından yararını; göreceli kıtlık ise talep edilen mevki veya konumların oransal azlığını ifade etmektedir. İşlevsel önem ve göreceli kıtlık bu noktada paralel hareket etmektedir (Amman, 1995) Toplumsal yaşantıda, farklı konum ve mevkilerin tümü eşit derecede önemli olsa ve birbirine benzer karakteristiklere ve yeteneklere sahip aktörler tarafından doldurulsa, toplum içinde bireylerin hangi mevkiye geldiği veya gelmediği bir anlam taşımayacaktır. Ancak bu durumun gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu bağlamda, bir toplumda ödüller ve teşviklerin eşit şekilde dağıtılması mümkün olmadığı gibi, sosyal düzenin vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu eşitsizlik, tabakalaşmayı ortaya çıkarmaktadır. Toplumlar; bilinçli bir şekilde önemli konumlara yetenekli bireyleri yerleştirerek ve bu bireylere saygınlık ile itibar kazandırarak eşitsizliği kurumsallaştırmaktadır (Davis ve Moore, 1990 akt. Aydın, 2014).

Parsons işlevselci ekol içerisinde toplumsal tabakalaşma konusuna sık sık eğilmiştir. Parsons, tabakalaşma konusunu ele alırken hareket noktası olarak Davis ve Moore'un yaklaşımını temel almıştır. Toplumsal tabakalaşma aslında her toplumda gözlemlenebilen bir zorunluluğa cevap vermektedir. Tabakalaşmanın temelini, her toplumun iş bölümüne göre zorunlu bir düzenleme eğilimine sahip olması oluşturur. Ancak her iş bölümünden çıkan hareket şekli eşit öneme sahip olmamaktadır. Bu noktada Davis ve Moore tarafından kabul edilen "işlevsel yarar" ilkesi Parsons'un perspektifinden incelendiğinde her yer ve zamanda geçerli olmamaktadır (Parsons, 1940, akt., Aydın, 2014). Parsons, tabakalaşma sisteminin toplumun hakim değerlerine bağlı olarak oluştuğunu savunmuştur. Bir başka deyişle her toplum içerisinde bulunan dini, teknik, bilimsel ve siyasi değerleri arasından biri esas değer ölçütü olarak kabul edilmektedir. Diğer faaliyetler ise belirlenen bu merkezi değer ölçütüne göre hiyerarşik olarak sıralanmaktadır. Davis ve Moore ile kıyaslandığında Parsons'ın tabakalaşmaya daha genel ve soyut bir yaklaşım benimsediği söylenebilir. Parsons da ekonomik anlamda zenginlik ve güç kavramının farkında olmasına rağmen, bu kavramları ikinci derecede önemli kabul etmektedir. Davis ve Moore ile aynı sonuca ulaşan Parsons, işlevsel olarak en önemli kabul edilen mevki ve konumların belirlenmesinde topluma ait ortak hâkim değerlerin etkili olduğunu savunmuştur. Bu noktada Parsons, toplum içerisinde saygı duyulan değerler kapsamında gerçekleştirilen iş ve rolleri en çok saygı duyulandan en az saygı duyulana doğru sıralamıştır (Aydın, 2014).

3. Sonuç

Sonuç olarak birçok sosyolog, sınıf ve tabaka kavramlarını farklı şekillerde değerlendirmiştir. Kavramlar üzerindeki tartışmalar bu nedenle hala güncelliğini korumaktadır. Bazı sosyologların tabaka ve sınıfı aynı anlamda kullandığı, bazılarının ise sınıf kavramını tabakaları da içerisine alarak daha geniş bir çerçevede değerlendirdiği görülmektedir. Sınıf ve tabakalaşma literatüründe çok çeşitli yaklaşımlar olmasına rağmen, bu yaklaşımları genel olarak Marx, Weber ve işlevselcilik olmak üzere üç ayrı kategoride sınıflandırabilmek mümkündür. Marx ve Weber'in sınıf hakkındaki düşüncelerinin geliştirilmiş şekilleri günümüzde sınıfa yönelik tartışmalarda bir başvuru kaynağı olarak kullanılmaktadır. Sınıf kavramı, Marx'ın bütün yapıtlarının en önemli kavramı olarak ele alınmakta ve bu nedenle merkezi bir rol üstlenmektedir. Marx'tan sonra, sosyal eşitsizlik ve tabakalaşma kavramlarının temellerini atan Weber, Marx ile zıt görüşlere sahip olsa da modern toplumun yapısında önemli bir yer tutan sınıf kavramı konusunda ortak noktaları bulunmaktadır. Max Weber bu noktada Marx'ın proletarya ve burjuvaziden oluşan iki kutuplu sınıf çözümlemesini genişleterek burjuvazi ve proletaryadan farklı olarak gelişen orta sınıfı da dahil ederek sınıf, statü ve parti kavramlarıyla birlikte, çok boyutlu bir tabakalaşma perspektifi elde etmeyi başarmıştır. Bu iki temel yaklaşım ele alındığında, Weberci teorileri, Marxist sınıf teorisinin bir düzeltmesi veya tamamlayıcısı olarak da görebilmek mümkündür. Weber'in Marx'ın aksine sınıfları homojen bir grup görmeyerek yeni kavramlar ortaya koyması, Weberci düşünür Goldthorpe'un üretim araçları üzerindeki mülkiyeti hiç dikkate almamasına ve sınıfları mesleki statülere göre belirlemesine sebep olmuştur. Sanayi Devrimi'nden sonra, üretim ölçeğinin genişlemesiyle birlikte ücretli ve maaşlı çalışan bireyler arasında otorite, vasıf ve gelir gibi konulardaki farklılaşmalar artmış ve orta sınıfın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ücretli çalışanların söz konusu katmanlaşması Marxist düşünürleri de etkilemiştir. Neo-Marxist düşünürler içerisinde önemli bir konumda bulunan Wright, sınıfları üretim araçlarının mülkiyetine göre sınıflandırmasına ek olarak, ücretli ve maaşlı çalışan bireyleri de vasıf ve otorite durumlarına göre ayırarak söz konusu orta sınıfları çelişkili sınıf olarak değerlendirmiştir. Pierre Bourdieu ise Marksist sınıf analizine birtakım eleştiriler getirerek sınıf kavramının sadece ekonomik temele indirgenemeyeceğini, bu bağlamda farklı alanlar olduğuna dikkat çekerek ekonomik, kültürel, simgesel ve sosyal sermaye kavramlarına vurgu yapmıştır.

Durkheim ise işlevselci teori temelinde tabakalaşma ve sosyal eşitsizliği ele alarak iş bölümü, dayanışma, devlet ve meslekler ile ilişkisini irdelemiş ve buna ek olarak adaletsizlikleri gidermek için meslek birlikleri ve devletin oldukça önemli olduğunu savunmuştur. Durkheim'dan sonra gelen işlevselciler ise eşitsizliğin işlevsel olduğunu düşünmüşlerdir. Parsons, tabakalaşma sistemini toplumun merkezindeki hâkim değerlere bağlı olduğunu dini, teknik, siyasi veya bilimsel değerlerin arasından birinin merkezi role konularak diğer faaliyetlerin hiyerarşik olarak sıralandığını öne sürmüştür. Davis ve Moore ise toplumda mutlak anlamda eşitlik olmadığını, tabakalaşmanın evrensel bir zorunluluk olduğunu ve bazı mevkilerin işlevsel olarak diğer konum ve mevkilerden daha önemli olduğunu savunmuştur. Bu anlamda işlevselciler toplumsal tabakalaşmayı tüm toplumsal sistemlerin genel bir özelliği olarak görmüş ve yaşamın sürekliliği açısından da gerekli olduğunu savunmuşlardır. Bu bağlamda Marx, Weber ve işlevselci yaklaşımlar çerçevesinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, bazı sosyologların sınıf kavramını temel olarak merkezi bir konumda ele aldığı, bazılarının ise bu kavramı başka yaklaşımlarla genişlettiği görülmektedir. Bu nedenle, sınıf kavramı ve eşitsizlik ister ekonomik ister sosyal açıdan ele alınsın, toplumların sosyopolitik yapılarını anlamaya yönelik sosyal bilim çalışmalarının merkezinde yer almaktadır.

KAYNAKLAR

- Amman MT. (1995). Sosyal Tabakalaşma ve Günümüz Fransız Sosyolojisinin Yaklaşımları. İ.Ü. Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, (Danışman: Doç. Dr. MF Gezgin). s.10-43,69-132.
- Argın, Ş. (1992). Neomarksist Sınıf Analizinde Weber Hayaleti. *Birikim Dergisi*, (36).
- Aydın, K. (2014). Yapısal işlevselci teori ve toplumsal tabakalaşma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8).
- Barsbuğa, Y., & Fişekçioğlu, İ. B. (2021). Karl Marx ve Sınıf Teorisinin Spor Kültürüne Yansımaları. *Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 41-46.
- Çoban, S. (2012). Gramsci, hegemonya ve kapitalizm. In *First International Interdisciplinary Social Inquiry Conference*.
- Dural, A. B. (2012). Antonio Gramsci ve Hegemonya. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 309-321.
- Giddens, A., & Özel, H. (1999). *Toplumun kuruluşu: Yapılaşma kuramının ana hatları*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Göker, E. (2001). Durkheim'in sol eli: Pierre Bourdieu'nun muhalefeti. *Praksis*, 3, 228-251.
- Koşar, A. (2018). Marx'ın Sınıf Kavrayışı, Temel Çizgileri ve Güncelliği. *Teori ve Eylem*.
- Marshall, G., Akınhay, O., & Kömürcü, D. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F. (1845). The ruling class and the ruling ideas. *Media and Cultural studies*, 9.
- Marx, K., & Engels, F. (2017). *Komünist manifesto*. Yordam Kitap.
- Miliband, R. (1987). Class Analysis. Social Theory Today içinde, Anthony Giddens ve Jonathan H. Turner (Ed.). Cambridge: Polity Press.
- Moore WE. (1990). İşlevsellik İçinde: Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi. (Derleyenler: Bottomore T, Nisbet R), Çeviren: Berktaş F, V Yayınları.
- Turner, B. (1997). *Eşitlik* (çev: Bahadır Sina Şener). *Dost Kitapevi*.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve toplum*. (Cilt II) (L. Boyacı, Çev.). İstanbul: Yarı Yayınları
- Poulantzas, N. (2014). The capitalist state and ideologies. In *Ideology* (pp. 126-140). Routledge.
- Wood, E. M. (2006). *Sınıftan Kaçış – Yeni 'Hakiki' Sosyalizm*. Şükrü Alpagut (Çev.) Yordam Kitap.
- Yanıklar, C. (2008). Sermaye ve emek arasında; Goldthorpe ve wright'in sınıf yaklaşımları üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 151-182.
- Yıldırım, C. (2017). Orta sınıf analizleri: Teorik bir yaklaşım. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 1-19.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Inequality has persisted throughout history and has varied depending on different factors. Factors such as age, religion, ethnicity, occupation, gender, and income level are among the primary determinants of individuals' social statuses and the forms of inequality they experience. These factors also influence the distribution of resources and opportunities, creating distinct layers in societies that define individuals' access to wealth, power, and prestige. This study aims to analyze the dynamics of social structures and evaluate various theoretical approaches to the concepts of class and social stratification. The theoretical framework includes perspectives from classical and contemporary thinkers such as Karl Marx, Max Weber, and Pierre Bourdieu, as well as other theorists like Davis and Moore, Goldthorpe, and Wright. Theories of class and stratification form one of the most fundamental and debated areas of sociology. Class, as a concept, serves as a key analytical tool for understanding how societies are organized and how inequalities arise and persist. Karl Marx, a foundational figure in this field, viewed the history of society as the history of class struggles. He placed economic relations at the core of his analysis, centering on the conflict between the bourgeoisie, who own the means of production, and the proletariat, who sell their labor. According to Marx, the capitalist system intensifies inequalities by concentrating wealth and power in the hands of the bourgeoisie while exploiting the labor of the proletariat. This exploitation forms the central contradiction of the capitalist system, which Marx believed would eventually lead to its collapse. In Marx's view, the economic base, consisting of the forces and relations of production, determines the social superstructure, including laws, politics, and ideology. Modern capitalist societies, which emerged after the decline of feudal systems, have created new classes and transformed forms of inequality. While Marx's class theory remains a cornerstone of sociological analysis, it has been critiqued for its emphasis on economic determinism and its inability to fully account for the cultural and political dimensions of class relations. Many theorists argue that class cannot be understood solely in economic terms and that additional factors, such as cultural and social dynamics, must also be considered. Max Weber approached class and social stratification from a multidimensional perspective that complemented and expanded upon Marx's ideas. Weber agreed that economic factors play a significant role in shaping class structures but argued that class is only one aspect of stratification. He introduced the concepts of status and party to capture the broader dynamics of social inequality. According to Weber, class refers to individuals' economic positions and life chances, while status pertains to social honor and prestige. Party, on the other hand, involves the exercise of political power and influence within society. Weber's framework highlights the interplay between economic, cultural, and political dimensions in shaping social hierarchies. By emphasizing these multiple dimensions, Weber provided a more comprehensive understanding of stratification, which has been particularly influential in analyzing modern societies' complexities. Neo-Marxist and Neo-Weberian theorists have built upon the foundational ideas of Marx and Weber to address the evolving class structures of contemporary societies. Erik Olin Wright, for example, introduced the concept of "contradictory class positions" to address the ambiguities in the middle class's role within capitalist systems. Wright argued that certain professions, such as doctors, managers, and engineers, occupy intermediate positions that share characteristics with both the bourgeoisie and the proletariat. These groups, while subject to exploitation, also exercise authority over others, placing them in a contradictory position within the class hierarchy. Wright's work has significantly enriched class analysis by highlighting the complexities of class relations in advanced capitalist economies.

Pierre Bourdieu's contributions to class analysis further expanded the scope of inquiry by incorporating the concepts of cultural, social, and symbolic capital. While Bourdieu shared Marx's concern with inequalities, he argued that class cannot be reduced to economic factors

alone. Instead, Bourdieu emphasized the importance of cultural practices, educational attainment, and social networks in reproducing and legitimizing social hierarchies. According to Bourdieu, individuals' positions within "fields," or specific arenas of social life (such as education, politics, or art), are determined by the accumulation and deployment of different forms of capital. For example, cultural capital includes knowledge, skills, and tastes that confer social advantages, while social capital refers to the networks and connections that provide access to resources and opportunities. Bourdieu's framework has been particularly valuable for analyzing how power operates in subtle and implicit ways within different social contexts. The functionalist approach, which differs from Marxist and Weberian traditions, views social stratification as a necessary feature of social order. Davis and Moore argued that inequality plays a functional role by ensuring that the most capable individuals occupy the most important positions in society. According to this perspective, roles that require greater skill, responsibility, or complexity must be associated with higher rewards, such as income, status, or prestige, to attract the most talented individuals. Functionalists contend that this system of rewards and incentives contributes to societal stability and efficiency by aligning individuals' abilities with their roles. Talcott Parsons, another key figure in the functionalist tradition, linked social stratification to a society's value system. Parsons argued that societies establish hierarchies based on dominant cultural values, such as religious, scientific, or political ideals. These values shape the criteria for success and influence the allocation of rewards and opportunities. While Parsons recognized the economic dimensions of inequality, he placed greater emphasis on cultural and symbolic factors, arguing that stratification reflects a society's collective priorities and shared norms. Studies on class and social stratification provide various theoretical approaches and conceptual frameworks that significantly contribute to understanding the causes and consequences of social inequalities. Marx and Weber's ideas form the foundation of class analysis in modern sociology, but Neo-Marxist, Neo-Weberian, and functionalist theories have adapted and expanded these approaches to address the complexities of contemporary societies. These theories analyze the interactions between economic, cultural, and social factors, offering different perspectives on the power relations that structure societies. For example, Wright's concept of contradictory class positions highlights the ambiguous and hybrid roles of the middle class, while Bourdieu's focus on cultural and symbolic capital sheds light on the mechanisms that reproduce inequalities across generations. In conclusion, the concepts of class and social stratification remain central topics in sociology, offering valuable insights into the structures and processes that sustain social inequalities. By integrating economic, cultural, and political dimensions, contemporary theories provide a nuanced understanding of the multifaceted nature of class relations. These frameworks not only deepen our understanding of past and present social structures but also offer critical tools for addressing the persistent challenges of inequality in the future.